

ΤΑ ΚΡΗΤΙΚΑ ΟΠΛΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥΣ

Ευτύχης Τζιρτζιλάκης

Τα κρητικά όπλα αποτελούν μια άγνωστη ψηφίδα της ιδιαιτερότητας του υλικού πολιτισμού της Κρήτης του 18ου και του 19ου αιώνα. Λέγοντας κρητικά όπλα εννοούμε τα όπλα που φτιάχτηκαν στην Κρήτη είτε εξ ολοκλήρου, όπως το κρητικό μαχαίρι, το κρητικό γιαταγάνι και τα σπαθοράβδια, είτε συναρμολογήθηκαν χρησιμοποιώντας εξαρτήματα εισαγωγής, τα οποία συνδυάστηκαν με ντόπια και έχουν συγκεκριμένο κρητικό στυλ, όπως είναι οι κρητικές μπιστόλες και τα κρητικά τουφέκια, αλλά και κάποια από τα κρητικά γιαταγάνια (εικ. 1-6).

Η δημιουργία τους έχει άμεση σχέση με τις συνθήκες που υπήρχαν στην Κρήτη κατά την Τουρκοκρατία. Η Κρήτη, από τότε που πέρασε στα χέρια των Τούρκων, απέκτησε έναν μεγάλο αριθμό Μουσουλμάνων, οι οποίοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν ντόπιοι Κρητικοί που εξισλαμίστηκαν, και που κάποια στιγμή έφτασαν να αποτελούν ίσως και το 40% του πληθυσμού του νησιού.

Όλοι αυτοί οι *νεοφώτιστοι*, που αποτέλεσαν την καινούργια κάστα κυριάρχων στο νησί, είχαν πια τη νόμιμη δυνατότητα ν' αποκτήσουν όπλα. Επιπλέον, τουλάχιστον κατά τα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας, οι περισσότεροι Μουσουλμάνοι ήταν υποχρεωτικά ενταγμένοι σε γενιτσαρικά τάγματα, ένα είδος εφεδρείας, ασκώντας καθένας το επάγγελμά του, ζώντας μια παράλληλη ζωή ως πολίτες.

Εικ. 1. Κρητικά μαχαίρια

Εικ. 2.
Κρητικά γιαταγάνια
και λεπτομέρειες
από τις λαβές.

Εικ. 3.
Σπαθοράβδι

Εικ. 4.
Κρητικές μπιστόλες

Εικ. 5. Κρητικά όπλα από το
Ιστορικό Μουσείο Κρήτης

Εικ. 6. Διάφορα εθνογραφικά
τουφέκια με λεπτομέρειες
των πλούσιων διακοσμήσεων.

Έχουμε, λοιπόν, έναν πληθυσμό που έχει μάθει να αγαπά τα όπλα μέσα από τη μακρά ιστορία αντιπαραθέσεων με τους Βενετούς, και που τώρα έχει το δικαίωμα -σύμφωνα με τον νόμο-, την υποχρέωση, αλλά και την ανάγκη να έχει όπλα. Οι περισσότεροι έχουν, επίσης, την οικονομική ευχέρεια, καθότι οι πλουσιότεροι ήταν εκείνοι που αλλαξοπίστησαν για να μη χάσουν τις μεγάλες περιουσίες, αλλά και οι φτωχότεροι έγιναν πλουσιότεροι με την εκμετάλλευση των Χριστιανών.

Παράλληλα, έχουμε ένα τουρκικό κράτος που είναι μεν πολύ οργανωμένο ως προς τη γραφειοκρατία ελέγχου των υπηκόων, αλλά με έναν στρατό που βασί-

ζεται περισσότερο στις τοπικές διοικήσεις παρά στην Κωνσταντινούπολη για τον εξοπλισμό και την τροφοδοσία του.

Επιπλέον, τα όπλα ήταν πολυπόθητα αντικείμενα που τόνωναν την αυτοπεποίθηση και ομόρφαιναν την εμφάνιση. Ήταν τα κύρια κοσμήματα της φορεσιάς του άνδρα, γι' αυτό, όπου υπήρχε η οικονομική δυνατότητα, ήταν ιδιαίτερα διακοσμημένα.

Αυτές, λοιπόν, οι συνθήκες ευνόησαν τις εισαγωγές όπλων (Φουρναράκης 1929: 53) και, παράλληλα, την εγχώρια κατασκευή τους, για λόγους οικονομίας, αλλά ταυτόχρονα και ικανοποίησης της ντόπιας αισθητικής. Διαβάζουμε, για πα-

ράδειγμα, στη στατιστική εισαγωγών – εξαγωγών του τελωνείου Χανίων το 1835 (επί Αιγυπτιοκρατίας) ότι εισήχθησαν *όπλα, μπιστόλες, κομμάτια 923 και γιαταγάνια κομμάτια 111*. Πρόκειται γι' αυτά που εισήχθησαν νόμιμα μόνο στα Χανιά και που πλήρωσαν δασμούς και όχι αυτά που ήρθαν κρυμμένα ή που ξεφορτώθηκαν σε κάποια ερημική παραλία, ή τέλος όσα πήραν κρυφά και παράνομα οι Έλληνες της Κρήτης για την προστασία τους και την προετοιμασία με την ελπίδα ενός μελλοντικού ξεσηκωμού. Παρόλο που δεν έχουμε στοιχεία, είναι πιθανόν η πιο πολυάριθμη κατηγορία όπλων να ήταν αυτά που κατασκευάζονταν στο νησί, αυτά που ονομάζουμε κρητικά.

Παρατηρώντας τους λαούς και τους πολεμιστές που ανήκαν στα όρια της οθωμανικής αυτοκρατορίας βλέπουμε ότι, στις προβιομηχανικές ακόμη εποχές του 17ου και του 18ου αιώνα, ο κάθε τοπικός πληθυσμός κατασκευάζει τα όπλα του, και κυρίως ό,τι αφορά τη διακόσμησή τους, με διακοσμητικά στοιχεία που σήμερα ονομάζονται *εθνογραφικά* και υποδηλώνουν το ιδιαίτερο στυλ κάθε περιοχής.

Εικ. 7. Σκίτσο του A. C. McNeill που εικονίζει Βαζιβουζούκους να εξέρχονται του Ηρακλείου για να προστατέψουν τα κτήματά τους.

Οι λόγοι είναι ίσως πολλοί: τοπικές τεχνολογικές δυνατότητες, πρώτες ύλες ή η απουσία τους, γνώση συγκεκριμένων τεχνικών που μεταδίδονται από μάστορα σε μάστορα κι από γενιά σε γενιά, μιμητισμός, τοπική αισθητική, αλλά και, κατά τη γνώμη μου, ανάγκη να δείχνει ο κάτοχος με τα όπλα του (όπως και με τη φορεσιά του) σε ποια εθνοτική ομάδα ανήκει.

Το κοινό στυλ στα όπλα ενδυνάμωνε το αίσθημα της συλλογικής ταυτότητας. Αυτός είναι, με απλά λόγια, ο λόγος που οι Κρητικοί προτιμούσαν και προτιμούν το κρητικό μαχαίρι, για να δείχνουν, δηλαδή, ότι είναι Κρητικοί.

Βλέποντας παλιές φωτογραφίες Κρητικών του 19ου αιώνα θα παρατηρή-

Εικ. 8-17. Κρητικοί του 19ου αιώνα με την αρματωσιά τους: μαχαίρι, γιαταγάνι, κρητική μακριά πιστόλα, τουφέκι (λαζαρίνα).

σουμε ότι οι οπλισμένοι έχουν συνήθως στην αρματωσιά τους: ένα κρητικό μαχαίρι, συχνά ένα κρητικό γιαταγάνι με τη στενή ναυτική λαβή, ένα τουφέκι, που, στις παλιότερες φωτογραφίες, είναι ιδιαίτερα μακρύ, και μια ή δυο συνήθως μακριές *κρητικές πιστόλες*, συχνά ασημένιες αν ο κάτοχος είχε αυτή την οικονομική δυνατότητα (ή αν τις πήρε λάφυρο από πλούσιο εχθρό). Τέλος, υπάρχει και το απαραίτητο τουφέκι, μακρύ, κρητικού στυλ, που ονομαζόταν *λαζαρίνα* (εικ. 8-17).

Υπήρχε, όμως, στην Κρήτη η μεταλλουργική βιομηχανική γνώση και η υποδομή για την κατασκευή των εξαρτημάτων ενός όπλου, έστω και εμπροσθογεμούς, όπως ήταν εκείνη την εποχή; Η απάντηση είναι ότι δεν υπήρχε, αλλά είχε βρεθεί μια απλή μέθοδος για να μειώνεται το κόστος. Αγόραζαν από την Ευρώπη έτοιμους τους πυροδοτικούς μηχανισμούς της τσακμακόπετρας, όπως και την κάννη (που ήταν δύσκολο να κατασκευαστούν στην Κρήτη) και τα συναρμολογούσαν χυτεύοντας όλα τα υπόλοιπα μπρούντζινα απαραίτητα εξαρτήματα, όπως το *πόμολο* στο τέλος της λαβής, το κάλυμμα της σκανδάλης, τις ταινίες που συγκρατούσαν την κάννη, τα διάφορα διακοσμητικά κ. ά. και μοντάρωντάς τα όλα πάνω σε ντόπιο ξύλο, συνήθως καρυδιά, που το διακοσμούσαν ανάλογα.

Όλες, όμως, οι πιστόλες ακολουθούσαν ένα πρότυπο στην εμφάνιση, ένα συγκεκριμένο σχήμα σε κάθε εξάρτημα και ίδιες πάντα αναλογίες έτσι ώστε να αναγνωρίζονται αμέσως σαν κρητικές!

Πρέπει να πούμε ότι, αισθητικά, οι πιστόλες αυτές θυμίζουν ευρωπαϊκές πιστόλες, έχοντας, βέβαια, και κάποια στοιχεία ίδια με αυτά που έχουν οι πιστόλες

Εικ. 18.
Από αυτές
τις πιστόλες
η τελευταία
κάτω είναι
κρητική.

της Β. Αφρικής, αλλά δεν θυμίζουν καθόλου τις βαρυφορτωμένες πιστόλες που κυριαρχούσαν στα Βαλκάνια και στην Ανατολία.

Ίσως ο λόγος γι' αυτή την *ευρωπαϊκή προτίμηση* είναι ότι η Κρήτη ήταν το τελευταίο ελληνικό μέρος που καταλήφθηκε από τους Τούρκους (μόλις το 1669, ενώ οι άλλες ελληνικές περιοχές είχαν καταληφθεί δύο αιώνες νωρίτερα) κι έτσι είχε καθιερωθεί η ευρωπαϊκή (βενετική) αισθητική.

Εικ. 19.
Καπετάν
Μανιάς

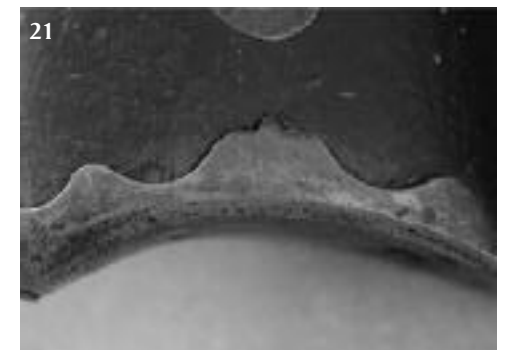
Επίσης, οι νέες *κεφαλές* των *Τουρκοκρητικών* ήταν οι πρώην ευγενείς και πλούσιοι Βενετοκρητικοί, συνηθισμένοι σε αντικείμενα ευρωπαϊκής αισθητικής. Αλλά και οι ίδιοι οι μάστορες που τα έφτιαχναν ήταν ντόπιοι που αλλαξοπίστησαν. Μια αναφορά Βενετσιάνου κατασκόπου κατά τη διάρκεια του βενετο-κρητικού πολέμου αναφέρει ότι *ο αρχηγός των οπλουργών, όπως και οι οπλουργοί* (του τουρκικού στρατού που πολιορκούσε το Ηράκλειο), *ήταν όλοι Έλληνες αρνησιθήρησκοι* (Greene 2005: 99).

Παρατηρώντας τις κρητικές πιστόλες βλέπουμε ότι ήταν ιδιαίτερα μακριές, με το μήκος να φτάνει και τους εξήντα, ή και παραπάνω, πόντους (εικ. 18). Γιατί, όμως, προτιμούσαν τόσο μακριές πιστόλες που γίνονταν έτσι δύσχρηστες και παρουσίαζαν δυσκολία στο συνεχές κουβάλημα; Αντίστοιχα, μεγάλο μήκος παρατηρούμε και στα κρητικά τουφέκια, τα οποία στις αρχές του 19ου αιώνα είχαν μήκος που, πολλές φορές, ξεπερνούσε το ύψος του πολεμιστή. Έχουμε μια ωραία γκραβούρα του καπετάν Μανιά (εικ. 19) από τον Πάσλεϋ -ο οποίος επισκέφθηκε την Κρήτη το 1834- που δείχνει το τουφέκι να είναι ψηλότερό του!

Οι πιθανοί λόγοι είναι πολλοί. Ίσως το στυλ να καθιερώθηκε πριν το 1750, όταν η μαύρη μπαρούτη δεν είχε ακόμη τελειοποιηθεί και τα όπλα χρειαζόνταν μεγαλύτερες κάννες (Elgood 2009: 128) και μετά από *μόδα* και συντηρητισμό να έμεινε αναλλοίωτο, ίσως να είναι ο ανταγωνισμός για το *ποιος έχει το μακρύτερο* τουφέκι, ίσως κάποια εποχή να ήταν αυτές οι κάννες που υπήρξαν διαθέσιμες στο εμπόριο, ή ίσως κάποιο απόθεμα παλαιότερης εποχής διαθέσιμο για εξαγωγή, αλλά κυρίως νομίζω ότι είναι η συνέχεια της αρχαίας παράδοσης των Κρητών, που από τα αρχαία χρόνια ήταν διάσημοι τοξότες και σφενδονιστές. Δηλαδή σκοπευτές! Έτσι διαλέγουν όπλα που, παρόλα τα μειονεκτήματα, λόγω του μεγάλου μήκους, έχουν το προτέρημα της ευθυβολίας που προτιμά ένας σκοπευτής!

Στην Κρήτη υπήρχαν οπλοποιοί, οι οποίοι ονομάζονταν *κονταξήδες*, εξ ου και το σημερινό επώνυμο Κονταξάκης. Και ήταν βέβαια *κονταξήδες*, δηλαδή κατασκευαστές κοντακιών, γιατί, όπως είδαμε, τα βασικά μέρη του όπλου, δηλαδή η κάννη και ο μηχανισμός, ήταν εισαγόμενα (εικ. 20, 21).

Έναν τέτοιο αναφέρει ο Αντ. Τρακάκης: *...μέχρι της επανάστασης του 1821, όλοι*

Εικ. 20, 21. Πέλμα κοντακιού, στη δεύτερη εικόνα σε σχέδιο κρητικού καναπέ.

Εικ. 22. Ο αφοπλισμός του 1899 στην Κρήτη.

σχεδόν οι κάτοικοι του Κάδρους ήσαν Μουσουλμάνοι, πλην μιας οικογένειας, των Περάκιδων, η οποία ως φαίνεται κατώκει εκεί και πολύ προ του 1821. Πώς ννέχθησαν οι Τούρκοι την παραμονή εκεί χριστιανικής οικογένειας είναι περίεργον. Λόγος τις ανάγκης τοις επέβαλε τούτο. Η οικογένεια αυτή ήσκει την τέχνη της οπλοποιίας και την Ιατρικήν. Οι Τούρκοι έχοντες ανάγκη των δύο τούτων επαγγελματιών και ανίκανοι να μετέλθωσι αυτά, περιποιούνται ή και επέτασαν εν καιρώ επαναστάσεως τους τεχνίτας αυτούς¹.

Αυτοί οι οπλοποιοί βέβαια έφτιαχναν και τα κρητικά τουφέκια, που κι αυτά αναγνωρίζονται αμέσως ως κρητικά. Ένα πολύ ενδιαφέρον στοιχείο στα περισσότερα κρητικά τουφέκια είναι το πέλμα του κοντακίου, δηλαδή του χυτό μπρούτζινο κομμάτι που προφύλασσε το κοντάκι από τη φθορά και τα χτυπήματα. Ενώ, όμως, στα εισαγόμενα όπλα το εξάρτημα αυτό ήταν ίσιο, ο Κρητικός τεχνίτης το μετέτρεψε σε κάτι πιο όμορφο, δίνοντάς του το σχήμα ενός κρητικού καναπέ! Τι απέγιναν αυτά τα κρητικά τουφέκια; Δυστυχώς, ελάχιστα διασώθηκαν, γιατί τα περισσότερα παραδόθηκαν στον αφοπλισμό του 1899 (εικ. 22), με την υπόσχεση ότι θα έμπαιναν σε μουσεία, αλλά δυστυχώς καταστράφηκαν, λεηλατήθηκαν, και ό,τι απέμεινε πουλήθηκε για παλιοσίδερα (Εκκεκάκης 2001: 604).

Θέλω τώρα να αναφερθώ στα κρητικά μαχαίρια και να κάνω κάποιες παρατηρήσεις όσον αφορά τη διακόσμησή τους (εικ. 23).

¹ Τρακάκης, Αντ. "Οι Σελινιώτες Τούρκοι και τα χωριά τους" (εργασία σε συνέχειες). *Κρητική Εστία*, τ. 53/1955 έως τ. 64/1956.

Οι συλλέκτες του εξωτερικού τα ονομάζουν κυρίως τουρκικά *μπιτσάκ*, και σαφώς, ως προς το σχήμα, εντάσσονται στον τύπο μαχαιριών της κεντρικής Ασίας, που ήρθαν εδώ με την τουρκική κατάκτηση. Βέβαια, διακρίνουμε πάρα πολλές επιρροές από την ευρωπαϊκή τέχνη, χωρίς, όμως, να μπορούμε να είμαστε σίγουροι αν προέρχονται από τα βενετικά κατάλοιπα στην Κρήτη ή από την εισαγωγή του μπαρόκ στην Τουρκία του 18ου αιώνα μέσω Γαλλίας.

Πάντως, το κρητικό μαχαίρι είναι το μόνο μαχαίρι τύπου *μπιτσάκ* που έχει τον *καμτζέ* ή *περμανέ*, ένα εξάρτημα που θυμίζει κοχύλι και ενώνει τη λαβή με τη λάμα. Κάτι παρόμοιο συναντάμε σε ευρωπαϊκά σπαθιά της αναγέννησης (εικ. 24, 25).

Επίσης, στη λεπίδα πάλι συναντάμε ένα απροσδόκητο σύμβολο: τη *φλεγόμενη καρδιά*, χριστιανικό και μάλιστα καθολικό σύμβολο, που φαντάζει παράξενα πάνω σε λάμες με ισλαμικές επιγραφές (εικ. 26, 27, 28).

Ένα άλλο σύμβολο που υπάρχει χαραγμένο στις λεπίδες είναι οι αντικριστοί δράκοι, και ανάμεσά τους υπάρχει είτε μια ημερομηνία (της κατασκευής) είτε ένα ανθρώπινο πρόσωπο. Είναι μια παράσταση που μας θυμίζει τους αντικριστούς δράκους στα τέμπλα των εκκλησιών και στις ποιμαντορικές ράβδους και

Εικ. 23. Κρητικά μαχαίρια

Εικ. 24, 25. Κρητικά μαχαίρια τύπου μπιτσάκ με καμτζέ ή περμανέ, εξάρτημα που θυμίζει κοχύλι και ενώνει τη λαβή με τη λάμα. Δεξιά ευρωπαϊκό σπαθί με κοχύλι για διακόσμηση, πρότυπο για τα κρητικά.

Εικ. 26, 27, 28. Στη λεπίδα κρητικών μαχαiriών συναντάμε τη φλεγόμενη καρδιά, χριστιανικό και, μάλιστα, καθολικό σύμβολο, που φαντάζει παράξενα πάνω σε λάμες με ισλαμικές επιγραφές!

Εικ. 29. Λεπίδα μαχαiriού με αντικριστούς δράκους και ανάμεσά τους ένα ανθρώπινο πρόσωπο.

Εικ. 30. Συχνά στις λεπίδες βρίσκεται χαραγμένη μια γλάστρα ή ένα κυπαρίσσι και αποπάνω ένα πουλί.

που έχει καθαρά αποτροπαϊκό - φυλαχτικό χαρακτήρα για τον κάτοχο (εικ. 29).

Τέλος, συχνά στις λεπίδες βρίσκεται χαραγμένη μια γλάστρα ή ένα κυπαρίσσι. Πάντα, όμως, αποπάνω βρίσκεται ένα πουλί. Είναι ακριβώς το ίδιο που συνέβαινε με τα κρητικά κεντήματα της Βενετοκρατίας. Οι Κρητικές αντέγραφαν τα σχέδια των λουλουδιών από τα ιταλικά βιβλία προτύπων, όμως στο κέντημα πρόσθεταν πουλιά πάνω από τα λουλούδια, γιατί στους Κρητικούς η φύση αρέσει ζωντανή, με πουλιά και τιτιβίσματα, κι όχι νεκρή (εικ. 30).

Ας πάμε τώρα στο θηκάρι του μαχαiriού. Καταρχήν θα μιλήσουμε για την κεφαλή του δράκου που βρίσκεται στο τέλος της θήκης του ασημένιου κρητικού μαχαiriού (εικ. 31).

Το στυλ της δεν είναι όπως αυτό του ασιατικού δράκου (εικ. 32), που ξεκίνησε από την Κίνα, πήγε στη Μογγολία και από εκεί το έφεραν οι Τούρκοι (εικ. 33). Είναι ο δράκος - θαλάσσιο τέρας ή άγριο δελφίνι που εικονίζεται στους βενετσιάνικους χάρτες και στα αναγεννησιακά έργα (εικ. 34-35).

Ειδικά σε κάποια σημεία, όπως στο σημείο που δένεται η αλυσίδα,

Εικ. 31.

Εικ. 32-35. Δράκοι
σε διακοσμήσεις

φαίνεται ξεκάθαρα ότι ο κρητικός δράκος είναι θαλάσσιο τέρας. Εδώ (εικ. 36) φαίνεται σαν να είναι μισοβυθισμένος στο νερό.

Όσον αφορά στην υπόλοιπη θήκη, βλέπουμε παραστάσεις καλεμισμένες με βαθύ σκάλισμα, κι όχι εγχάρακτες, όπως είναι το στυλ στα παλαιότερα τουρκικά όπλα, και με τη θεματολογία παρμένη από την αναγέννηση: καράβια, πολεμικά

Εικ. 36. Σε κάποια σημεία, ο κρητικός δράκος φαίνεται σαν να είναι μισοβυθισμένος στο νερό.

τρόπαια, ανθικές διακοσμήσεις, πουλιά, καστροπολιτείες, και δράκοι που τις απειλούν, με την επακόλουθη μάχη, όπου ο λέοντας υπερασπιστής της πόλης μάχεται με τον κακό δράκο. Καθαρά συμβολική απεικόνιση της πάλης του καλού με το κακό. Κάποιες φορές ο δράκος εμφανίζεται με άλλο ένα κεφάλι που βγαίνει από την ουρά του κι αυτό θυμίζει το ριζίτικο τραγούδι που μιλά για ένα

Εικ. 37-40. Παραστάσεις σε θήκες, καλεμισμένες με βαθύ σκάλισμα και με θεματολογία παρμένη από την αναγέννηση (καράβια, ανθικές διακοσμήσεις, πουλιά, πολεμικά τρόπαια, καστροπολιτείες και δράκοι.

θεριό που 'χε διπλές τις κεφαλές (εικ. 37-41).

Ένα άλλο σύμβολο είναι το κέρας της Αμάλθειας, καθαρά αναγεννησιακό σχέδιο, παρμένο από την αρχαία Ελλάδα (εικ. 42). Υπάρχει συχνά και μια γλάστρα, της οποίας το σχέδιο είναι ίδιο με τη γλάστρα που υπάρχει στις

42.

βενετσιάνικες δαντέλες του 17ου αιώνα (εικ. 43, 44).

Τέλος, το σύμβολο του σκούφου που βρίσκεται πάνω στους θυρεούς, υπάρχει ολόιδιο σε μια βενετσιάνικη κρήνη στο Ηράκλειο, προφανώς οικόσημο κάποιας οικογένειας (εικ. 45-48).

Στα παλιά μαχαίρια συχνά τα σύμβολα ήταν κοινά για Τούρκους και Έλληνες,

Εικ. 41. Δράκοι και λέοντας που μάχεται με τον κακό δράκο, συμβολική απεικόνιση της πάλης του καλού με το κακό.

Εικ. 43, 44. Το σχέδιο της γλάστρας είναι ίδιο με εκείνο που υπάρχει στις βενετσιάνικες δαντέλες του 17ου αιώνα.

Εικ. 45-48. Το σύμβολο του σκούφου που βρίσκεται πάνω στους θυρεούς υπάρχει ολόιδιο σε μια βενετσιάνικη κρήνη στο Ηράκλειο, την κρήνη Μπέμπο στην πλατεία Κορνάρου.

μπορούμε όμως να ξεχωρίσουμε αν το μαχαίρι ανήκε σε Μουσουλμάνο ή Χριστιανό από το μισοφέγγαρο ή αντίστοιχα από τον σταυρό που υπήρχε στο πάνω μέρος της θήκης.

Επίσης, όταν υπάρχει χρονολογία πάνω στη λάμα του μαχαριού, αυτή είναι αντίστοιχα γραμμένη στα Τουρκικά ή στα Ελληνικά.

Μεγάλες είναι, λοιπόν, οι αλληλοεπιδράσεις της τέχνης και στα κρητικά όπλα, και από αυτό το ανακάτεμα, χωνεμένο από τον Κρητικό τεχνίτη, βγαίνει ένα στυλ καθαρά κρητικό (εικ. 49-53).

Εικ. 49-53.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Greene, M. 2005. *Κρήτη ένας κοινός κόσμος: Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι στη Μεσόγειο των Πρώιμων Νεότερων Χρόνων*, μετ. Ελ. Γκαρά - Θ. Γκέκου, επιμ. Ελ. Γκαρά. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Elgood, R. 2009. *Τα όπλα της Ελλάδας και των Βαλκανικών γειτόνων της κατά την Οθωμανική περίοδο*. Αθήνα: Polaris.

Εκκεκάκης, Γ. 2001. «Η θλιβερή ιστορία ενός συλλεκτικού θησαυρού αμύθητης αξίας». Περιοδ. *Συλλογές*, Ιούνιος 2001.

Φουρναράκης, Κ.Γ. 1929. *Διοικήσεις και δικαιοσύνη επί Τουρκοκρατίας εν Κρήτη*. Χανιά.

